

Nenad Dimitrijević – intervju

Nenad Dimitrijević predaje na Katedri za političke nauke na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti. Bavi se ustavnom teorijom i političkom teorijom (političkim legitimitetom i tranzicionom pravdom).

Kako vama izgleda sve ovo što se dogodilo između dve godišnjice: dvadeset godina od genocida u Srebrenici i dvadeset godina od operacije Oluja i proterivanja Srba iz jednog dela Hrvatske? Kako je moguće da su nacionalizmi i danas jaki kao i devedesetih, bez obzira na porazne učinke tadašnjih ratnohušakačkih politika? Izgleda kao da se suočavanje sa prošlošću dogodilo ali da je rezultat iznenađujući: kao da niko nema problem sa tom prošlošću.

Tvoj stav se može braniti, ali ja bih ipak probao sa 'zamenom teza': suočavanje sa lošom prošlošću nije se dogodilo, pa zato ta prošlost svima pravi probleme. Termin 'suočavanje sa prošlošću' razumem kao proces u kome društvo prihvata da je pod prethodnim režimom počinjen zločin, priznaje da se taj zločin ne može opravdati, identifikuje njegova nasleđa i preduzima mere za upravljanje tim nasleđima. Ove mere uključuju krivična suđenja, lustraciju, naknadu štete, komisije za istinu, izvinjenja, memorijalizaciju, reforme obrazovnog sistema, te reforme državnog aparata s posebnim naglaskom na uspostavljanje demokratske i transparentne kontrole represivnog aparata. Ovako shvaćeno suočavanje s prošlošću u Srbiji – a mislim da situacija nije mnogo bolja ni u Bosni i Hrvatskoj – nije se dogodilo. U najboljem slučaju, možemo govoriti o nepotpunoj, najčešće pod pritiskom međunarodne zajednice iznuđenoj, primeni nekih od navedenih mehanizama. Ovde nikako ne smemo zaboraviti izuzetnu doslednost, hrabrost i principijelnost mnogih civilnih organizacija u ovim zemljama, koje se od početka ratova pa sve do danas bore protiv laži, negiranja i zaborava, insistirajući kako na odgovornosti za počinioce, tako i na dostojanstvu za žrtve. No, civilno društvo ne može samo – suočavanje sa prošlošću je proces koji zahteva autoritativne političke odluke i obavezujuće pravne norme.

Dominantan politički i kulturni stav prema zločinu je indiferentnost prema stradanju nevinih ljudi. No kako se dokumentarna istina više ne može negirati, već duže vreme svedočimo procesima kreiranja lažnih sećanja, gde se sistematski izobličavaju činjenice o prošlosti i njihovo moralno značenje. Međutim, ta prošlost od koje bismo da pobegnemo, koju bismo da sakrijemo pod tepih, ili koju bismo da falsifikujemo, stalno nam se vraća. Mi se ne bavimo prošlošću, ali nas jučerašnji zločin nikako ne ostavlja na miru, pa se on bavi nama, na uvek naizgled nove načine. Ne mislim da je ovo tek otrcan slogan. Radi se naprosto o tome da zločinačka prošlost nije prošla. U 'svakodnevnici' naših postjugoslovenskih društava, na primer u Srbiji, ta aktuelnost zločina nekome može izgledati manje primetna. Zato će mnogi – uključujući i neke dobronamerne i moralno uzorne ljude koji su se hrabro borili protiv rata i nacionalizma – tvrditi kako smo se dovoljno odmakli od mračnih devedesetih, ili kako smo dovoljno napredovali na putu demokratske tranzicije da možemo zaključiti kako povratak na staro više nije moguć. Nacionalizam je, kaže ovaj argument, iscrpeo svoje destruktivne kapacitete. Ali nije reč o opasnosti od povratka na staro, niti o zlovoljnoj tvrdnji da je sve isto kao što je bilo. Naravno da bi bilo pogrešno tvrditi kako se ništa nije promenilo za ovih dvadeset godina. Problem je međutim u tome da nas politički i socijalni procesi, sve te promene koje možemo da identifikujemo, ne približavaju nekom minimalnom određenju pristojnog društva.

Stav o potrebi da se jednom za svagda zatvori knjiga mračne prošlosti prihvaćice, iz različitih kalkulantskih razloga, i na često veoma dvojbene načine, i većina političkih elita. Prošlost je bila ovakva ili onakva, reći će nam mnogi od njih, ali ništa se tu ne može promeniti, pa hajde da se okrenemo snošljivoj budućnosti. Naravno, većina tih elita drži se nacionalističkog